

TKI-Energie
Topsector Energie

Jaarverslag Stichting TKI-Energie voor het jaar 2017

Juli 2018

Nieuw Gas

Urban Energy

Wind op Zee

Energie en Industrie

Inhoud

1. Verslag van het bestuur	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Organisatie	3
1.3 Inhoudelijke voortgang in 2017	4
1.3.1 Activiteiten van het TKI-Energie	4
1.3.2 Voortgang op de programma's	5
1.3.2.1. TKI Energie en Industrie	5
1.3.2.2. TKI Nieuw Gas	6
1.3.2.3. TKI Urban Energy	7
1.3.2.4. TKI Wind op Zee	7
1.3.2.5. Programma Systeemintegratie	7
1.3.2.6. Digitalisering topsector energie	8
1.3.2.7. Maatschappelijk Verantwoord Innoveren Energie	9
1.3.2.8. Human Capital Agenda	10
1.3.3 PPS-toeslag	10
1.4 Risico's	11
2. Jaarrekening	12
2.1 Balans per 31 december 2017 (na resultaatbestemming)	12
2.2 Staat van baten en lasten over 2017	13
2.3 Algemene toelichting	14
2.3.1 Algemeen	14
2.3.2 Stelselwijzigingen en schattingswijzigingen	14
2.3.3 Grondslagen voor waardering van activa en passiva	14
2.3.4 Grondslagen voor bepaling van het resultaat	15
2.4 Toelichting op de balans	16
2.4.1 Financiële vaste activa	16
2.4.2 Vlottende activa	17
2.4.3 Eigen vermogen	18
2.4.4 Langlopende schulden	19
2.4.5 Kortlopende schulden	19
2.5 Toelichting op de staat van baten en lasten	21
2.5.1 Baten	21
2.5.2 Lasten	21
3. Overige gegevens	26

1. Verslag van het bestuur

1.1 Inleiding

Met ingang van 2016 werken de TKI's van de Topsector Energie samen onder de noemer TKI-Energie. Daartoe is de Stichting TKI-Energie in het leven geroepen die als formeel aanspreekpunt voor het Topteam Energie en de departementen (met name EZK) fungeert. Het TKI-Energie is ook officieel in de rijksbegroting genoemd. Het TKI-Energie bestaat uit de TKI's Urban Energy, Energie & Industrie, Wind op Zee en Nieuw Gas. Het TKI BBE is formeel geen onderdeel van de stichting TKI-Energie, omdat BBE mede onder de topsectoren Agro en Chemie valt. Er bestaat echter wel een nauwe samenwerking tussen TKI BBE en TKI-Energie. Overigens betekent de samenwerking binnen het TKI-Energie dat de oorspronkelijke TKI's formeel 'sub-TKI's' zijn geworden. Naar de eigen ecosystemen toe blijven de sub-TKI's onder hun oorspronkelijke namen opereren om te voorkomen dat dit onduidelijkheid schept voor de ecosystemen en de huidige herkenbaarheid ondermijnt.

De stichting TKI-Energie kent de volgende doelstellingen:

- het organiseren van het tot stand komen en onderhouden van een gedeelde strategische visie van de Topsector Energie (TKI's en het Topteam Energie) op de energietransitie en het vergroten van het verdienvermogen van de betrokken bedrijven. Deze strategische visie dient als leidraad voor de programmering van de TKI's binnen de Topsector Energie en kan worden ingebracht in het overheidsbeleid;
- het administratief beheer (ontvangen, bewaren, uitzetten) van de geldstromen van het Ministerie voor de Topsector Energie voor zover bestemd voor een TKI (voor financiering eigen activiteiten of voor inzet voor derden);
- het bieden van ondersteunende diensten aan de TKI's en aan de Topsector Energie in het algemeen;
- het verrichten van alle verdere werkzaamheden, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

1.2 Organisatie

Het bestuur van de stichting wordt gevormd door vertegenwoordigers van TKI's die door de Topsector Energie zijn aangewezen om aan te sluiten bij de TKI-Energie. De besturen van de aangesloten TKI's hebben elk een bestuurslid voorgedragen. In 2017 kende het TKI-Energie de volgende bestuurssamenstelling:

- Jörg Gigler (TKI Nieuw Gas), voorzitter
- Ernst van Zuijlen (TKI Wind op Zee), secretaris (tot 1/7/2017)
- Bob Meijer (TKI Wind op Zee), secretaris (vanaf 1/7/2017)
- Teun Bokhoven (TKI Urban Energy), penningmeester*
- Peter Alderliesten (TKI Energie & Industrie)

*= tijdelijke waarneming door Frits Verheij gedurende de periode april – augustus 2017.

De Raad van Toezicht wordt gevormd door de leden van het Topteam Energie, waarbij de vertegenwoordiger van het ministerie van EZK als toehoorder deelneemt. Het bestuur vergadert een à twee keer per jaar met de Raad van Toezicht.

Het bestuur vergadert maandelijks. Aan dit bestuur overleg nemen naast de bestuursleden ook een controller (Ann Noë) en administrateur (Gaston Lafort) deel, evenals een vertegenwoordiger van het Topteam Energie/ministerie van Economische Zaken en Klimaat (Ed Buddenbaum) en het TKI BBE (Kees de Gooijer).

In de tweede helft van het jaar is de bestuursvergadering opgeknipt in twee delen; het begint met een bestuursdeel (enkel bedoeld voor de hiervoor genoemde personen) waarin bestuurszaken van organisatorische, financiële en administratieve aard worden besproken, gevolgd door een uitgebreide vergadering waarbij de programmamanagers die met HCA, Digitalisering, Systeemintegratie en MVI-Energie zijn belast worden uitgenodigd, evenals andere personen die vanuit de inhoud een bijdrage kunnen/willen leveren (RVO, ministeries, gasten).

Naast de inhoudelijke programma's van Nieuw Gas, Wind op Zee, Urban Energy en Energie & Industrie worden vanuit TKI-Energie ondersteunende activiteiten verricht voor TKI-doorsnijdende programmalijnen. Voor de uitvoering van deze werkzaamheden worden programmamanagers ingehuurd. In 2017 waren deze programmalijnen de volgende:

- Systeemintegratie: Joris Knigge; vanaf 2^e helft 2017: Mart van Bracht
- Maatschappelijk Verantwoord Innoveren: Martine Verweij
- Digitalisering; John Post
- Human Capital Agenda: Marsha Wagner

1.3 Inhoudelijke voortgang in 2017

1.3.1 Activiteiten van het TKI-Energie

In 2017 heeft het bestuur van de TKI-Energie zich met name gericht op het bijdragen aan de innovatieopgaven in de vier transitiepaden (Hoge Temperatuur Warmte, Lage Temperatuur Warmte, Mobiliteit, Kracht en Licht) die in het kader van de Energie-Agenda van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat zijn opgesteld. De resultaten daarvan zijn opgenomen in de zogenaamde 10-pagers die uiteindelijk door de thematrekkers zijn opgeleverd. In het laatste kwartaal van 2017 is veel aandacht besteed aan het voorbereiden van de input voor de verschillende tafels die ten behoeve van het Klimaatakkoord worden ingesteld. Dit wordt in 2018 gecontinueerd.

De ontwikkeling en coördinatie van de inhoudelijke programma's vindt plaats binnen de sub-TKI's. Ook de activiteiten op het gebied van internationalisatie, Human Capital en de ondersteuning van het MKB (InnovatieLink) vinden plaats binnen de sub-TKI's. Voor een beschrijving van deze activiteiten verwijzen we naar de jaarverslagen van deze organisaties.

Meer in detail zijn in 2017 de volgende activiteiten uitgevoerd:

- De meeste tijd is gaan zitten in de eerdergenoemde ondersteuning van de uitwerking van de transitiepaden van de Energie-Agenda, met name de thema's Hoge Temperatuur Warmte, Lage Temperatuur Warmte, Mobiliteit en Kracht & Licht. Met alle tafels is intensief overleg gevoerd en er zijn in samenwerking met kennisinstellingen (TO2, universiteiten) innovatieparagrafen toegevoegd waarin de innovatiebehoefte per transitiepad en thema in kaart is gebracht.
- In het laatste kwartaal van 2017 is in samenwerking met EZK en RVO een begin gemaakt met het voorbereiden van de maatschappelijke opgaven en bijbehorende innovatiebehoefte van het Klimaatakkoord dat in 2018 haar beslag moet krijgen.
- Begeleiden van overkoepelende thema's. Het TKI-Energie is het administratieve aanspreekpunt voor deze overkoepelende thema's, te weten Human Capital Agenda, Systeemintegratie, Digitalisering en MVI-Energie. Inhoudelijk gezien zijn verschillende bijeenkomsten gehouden om geïnformeerd te worden over de voortgang en input te geven op het voorgestelde programma en de (tussentijdse) resultaten. Dit is ook voor het thema internationaal gedaan. Overigens ligt de primaire verantwoordelijkheid voor sommige van deze thema's bij het Topteam. Er wordt gepoogd om deze thema's zo veel mogelijk integraal als TKI-Energie op te pakken.
- Fungeren als klankbord voor het ministerie van Economische Zaken en Klimaat over diverse thema's. In overleg met het ministerie van Economische Zaken en Klimaat zijn verschillende thema's, zoals het SET plan, Mission Innovation en de Clean Energy Ministerial behandeld en zijn afspraken gemaakt over deelname vanuit Nederland.
- Overige administratieve taken uitvoeren. Dit betreft vooral het aanvragen en beheren van de bureaustandplaatssubsidie, PPS-toeslag en de MIT-subsidies voor Innovatiemakelaars en Netwerkactiviteiten, die ten dienste staat van de niet-economische activiteiten.
- Financiële zaken van het TKI-Energie regelen, zoals discussie inzake BTW met de Belastingdienst en dekking van de programma- en additionele activiteiten.

1.3.2 Voortgang op de programma's

Voor een uitgebreide beschrijving van de voortgang van de programma's verwijzen we naar de terugblik rapportage en de diverse jaarverslagen. Hieronder een korte omschrijving van de programma's van de sub-TKI's en de Topsector Energie thema's.

1.3.2.1. TKI Energie en Industrie

De industrie speelt als grootgebruiker een meervoudige rol in de overgang naar het gebruik van duurzame energie.

Daarom moet het energieverbruik in deze sector efficiënter worden. De te gebruiken energie zal van fossiel naar duurzaam opgewekt moeten verschuiven. Dit laatste betekent in de (Europese)

praktijk vaak een omslag van warmtegedreven processen naar elektrisch gedreven processen. Ook een efficiënter gebruik van grondstoffen leidt tot (secundaire) energie-efficiëntie.

1.3.2.2. TKI Nieuw Gas

Aardgas wordt in de toekomst steeds vaker alleen nog als energiebron ingezet als duurzamere alternatieven ontbreken. In de overgangsfase naar 2050 helpt het TKI Nieuw Gas kennisinstellingen en bedrijven bij de ontwikkeling van innovaties om de duurzame gasketen tot stand te brengen.

Agenda innovatieve gastoeepassingen

- Groen gas uit biomassa
- Duurzaam synthesesegas voor de industrie
- Productie van duurzame gassen uit elektriciteit, zoals waterstof
- Afvang, hergebruik en opslag van CO₂
- Vloeibaar aardgas (LNG) voor het zwaar transport en de scheepvaart.

Thema's

- Duurzaam en klimaatneutraal gas
De productie van duurzame gassen via vergisting en vergassing, de productie van duurzame waterstof en Carbon Capture, Utilisation and Storage (CCUS). CO₂ wordt afgevangen, waar mogelijk hergebruikt en anders opgeslagen.
- Duurzaam gas in specifieke sectoren
De toepassing van gas in sectoren waar alternatieven schaars zijn of niet bestaan. Bijvoorbeeld bij (bio-)LNG in de binnenvaart en bij de inzet van duurzaam synthesesegas voor de productie van hogetemperatuurwarmte in de industrie.
- Hergebruik infrastructuur gas
De inzet van de bestaande gasinfrastructuur inclusief diensten en producten voor nieuwe functies binnen de energietransitie. Er loopt onderzoek naar onder andere: hergebruik van platforms en leidingen op de Noordzee voor offshore wind, gebruik van bestaande infrastructuur voor groen gas en waterstof en gebruik van lege gasvelden voor CO₂-opslag.
- Systeemintegratie
Cross-overs tussen gas en elektriciteit met nieuwe toepassingen zoals: CO₂-levering in de tuinbouw, back-up en piekvermogen als aanvulling op duurzame warmte (geothermie) en het integreren van gasfaciliteiten met offshore-wind.

1.3.2.3. TKI Urban Energy

TKI Urban Energy ontwikkelt energie-innovaties voor een snelle transitie naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem in de gebouwde omgeving en de infrastructuur. Hiermee versterkt zij de economische concurrentiekracht van betrokken bedrijven en kennisinstellingen.

Ruim 250 innovatieprojecten zijn de laatste vier jaar samen met Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen opgezet. Van de 45 afgeronde projecten hebben een aantal innovaties hun weg naar de markt gevonden of zijn daarnaar op weg. De TKI verbindt en ondersteunt Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen bij de ontwikkeling en toepassing van deze innovaties.

1.3.2.4. TKI Wind op Zee

Wind op Zee is een essentieel onderdeel van de succesvolle energietransitie in Nederland. Het TKI Wind op Zee faciliteert daartoe onderzoek, ontwikkeling, demonstratie, valorisatie, kennisoverdracht, (internationale) samenwerking, opleidingen en marktontwikkeling en versterkt zo de kostenreductie en economische impact van wind op zee. Offshore windenergie kan zo in 2030 50% van de elektriciteitsvoorziening verzorgen, zelfs bij een sterk stijgende elektriciteitsvraag.

1.3.2.5. Programma Systeemintegratie

De energietransitie betekent een stapsgewijze en geleidelijke vervanging van ons huidige fossiele energiesysteem door een duurzame variant. Het huidige systeem is zeer stabiel en dat moet zo blijven gedurende en na de transitie. Dat gaat echter niet vanzelf. De transitie verloopt alleen succesvol wanneer het technische systeem betrouwbaar en veilig blijft, terwijl de economische consequenties en de maatschappelijke impact als acceptabel worden gezien. Het Programma Systeemintegratie richt zich, als doorsnijdend thema van de Topsector Energie, op de systeemveranderingen die essentieel zijn om de transitie naar een robuust, geïntegreerd en flexibel

energiesysteem mogelijk te maken. Het Programma onderzoekt hierbij welke technologische innovaties in het energiesysteem nodig zijn en welke niet –technische aspecten hier een belangrijke rol bij spelen.

Thema's

De focus van het Programma Systeemintegratie is gericht op de volgende vraagstellingen:

1. Hoe ontwerpen en beheren we het integrale energiesysteem en zorgen we er voor dat deze robuust, adaptief, betrouwbaar, veilig en betaalbaar is?
2. Hoe realiseren we een integrale warmtevoorziening die betrouwbaar, beschikbaar en betaalbaar is?
3. Hoe verbinden we de energiesector met chemische industrie wat betreft de productie van "groene moleculen" voor energieopslag en voor duurzame grondstoffen
4. Is het mogelijk grootschalige energie op te slaan middels het "Compressed Air Energy Storage"(CAES) principe.

1.3.2.6. Digitalisering topsector energie

Inhakend op de aandacht voor digitalisering in de energiemarkt heeft de TSE in 2017 besloten hiervoor een apart programma op te zetten. Aan het eind van 2017 heeft dat geresulteerd in een TKI doorsnijdend thema zoals eerder SI, HCA en MVI-E.

Vanuit de TSE zijn initiatieven ontwikkeld om invulling te geven aan de mogelijkheden die digitalisering biedt. Handvatten hiervoor worden geboden door het topsector rapport "Digitalisering in het energielandschap" van auteurs John Post en Arash Aazami. De digitale ontwikkelingen die gaande zijn worden benoemd; tien non-regret technologieën zijn geselecteerd die verder uitgewerkt dienden te worden.

Na de succesvolle introductie van het rapport is er in het tweede halfjaar van 2017 een rondgang gemaakt langs alle TKI's om te toetsen in hoeverre de gemaakte keuzes aansluiten bij de diverse TKI gebieden. Aan de hand van deze input en een aantal expertbijeenkomsten is een keuze gemaakt voor twee non-regret technologieën die in 2017 verder dienen te worden uitgereikt, te weten cyber security en Artificial Intelligence (AI).

- **Cybersecurity.** Er vindt een groot aantal cyberaanvallen plaats op met name financiële en energie-doelen. Door handel in cyberaanval-software op het dark web groeit dit aantal aanvallen en de variëteit van aanvallen exponentieel. Ook kleinere systemen dan energiecentrales zijn doelwit: zo kan het HEMS (zoals de Toon en omvormers van zonnepanelen) worden gehackt door het installeren van een malware app. Daarbij kunnen niet alleen persoonsgegevens worden buitgemaakt, maar kan ook de netbeheerder op het verkeerde been worden gezet met teruglevering, waarbij de stabiliteit van het energienet in het geding komt. Om Nederlandse energie-doelen beter te beschermen tegen aanvallen is een handreiking neergezet vanuit TKI urban energy met Technolution om ook kleinere energiesystemen te beschermen. Met welke risico's moet worden rekening gehouden en welke maatregelen moeten worden genomen.
- **Artificiële intelligentie (AI).** AI heeft de potentie om al ruim voor 2030 tientallen procenten energie en uitstoot te verminderen en operationele kosten dramatisch terug te dringen. Op centraal niveau als aansturend meesterbrein op de energienetwerken maar

ook op microniveau als zelflerende schakelaars. Ontwikkeling van algoritmes staat centraal in de toepasbaarheid van AI in energie. Maar het trainen van algoritmes vereist veel schone data welke moeilijk te verkrijgen is. Het is van belang om niet alleen de mogelijke toepassingen van AI in energie te benoemen, maar ook om partijen in staat te stellen om algoritmes te ontwikkelen en in te zetten.

Deze onderwerpen werden op de werkconferentie november 2017 verder uitgewerkt aan de hand van een aantal rondetafelconferenties met deskundigen en vormen zodoende de basis voor de activiteiten in 2018 rondom deze onderwerpen.

De digitaliseringsagenda is een netwerkconcept. Het werkte in 2017 vanuit een agenderende, aanjagende en faciliterende rol met de energie TKI's en relevante partijen samen. Hiervoor wordt op regelmatige basis advies gevraagd aan de TKI-directeuren. Dit zal in 2018 gecontinueerd worden.

Samenvattend is in 2017 de basis gelegd voor een grootschalige implementatie van digitalisering. De agenda (de wake up call), de confrontatie (de werkconferentie) zijn de basis waardoor de uitwerking gerealiseerd kan worden in 2018.

1.3.2.7. Maatschappelijk Verantwoord Innoveren Energie

Om de energietransitie te realiseren is innovatie nodig die verder gaat dan de traditionele institutionele grenzen, wetten, markten en technologie. Maar ook voorbij ons huidige denken en doen. Met alleen technologische energie-innovaties gericht op besparing, productie, opslag en het transport van energie zijn we er niet en doen we onszelf te kort.

Het energiesysteem moet betaalbaar, betrouwbaar en werkend blijven, maar wel ingrijpend veranderen. Van een centralistisch naar een meer decentraal ingericht systeem. Het is te vergelijken met een vliegtuig dat tijdens het vliegen een nieuw ontwerp krijgt. Je weet niet precies wie welke verantwoordelijkheid heeft en krijgt, welke vaardigheden nodig zijn en wie welke rol gaat spelen. Dit proces vereist het voortdurend loslaten van overtuigingen, opnieuw afstemmen en uitproberen wat nodig is om vernieuwingen te realiseren.

De veranderingen in de samenleving zullen even ingrijpend zijn. Een verregaand decentraal, duurzaam energiesysteem is mogelijk in technische zin, maar vraagt om bewuste herverdeling van kosten en baten en het ontstaan van nieuwe verantwoordelijkheden. Ook de ontwikkeling en adoptie van nieuwe vaardigheden speelt een belangrijke rol voor alle partijen. De Topsector Energie is zich hiervan bewust en heeft daarom het Maatschappelijk Verantwoord Innoveren - Energie (MVI-Energie) programma ingericht.

MVI-Energie vervult binnen de Topsector energie de rol van katalysator: het stimuleren van TKI's en de sector in brede zin, om integraal, maatschappelijk verbonden en verantwoord te innoveren, opdat de realiseerbaarheid van energie-innovatie omhoog gaat. In 2016 is dit in steigers de gezet. In 2017 heeft MVI-Energie nog meer tempo gemaakt, in samenwerking met de TKI's, topteam, RVO en NWO. Het sociaalinstrumentarium en netwerk van sociaal experts is steeds zichtbaarder geworden. De etalage is gevuld.

Een belangrijk instrument in 2017 was het North Sea Energy Lab. Een multistakeholder innovatieomgeving waarin meer dan 170 verschillende stakeholders meededen. Resultaat Oogstsessie op 20 september 2017: "Samen bouwen we aan een integrale ontwikkellogica op het snijvlak van de 3 E's (eiwitten, energie, ecologie) – drie innovatieniches wijzen de weg".

MVI-Energie heeft in 2017 ook de MVI-Brigade opgezet. Met regionale bestuurders en wetenschappers werken aan regionale sociale innovatie kennisagenda.

Een succesvol verkenningen traject op vier doorsnijdende onderwerpen (governance, prikkels, communicatie van de urgentie en financiële innovatie) leidde tot vier interventies en een veel gelezen rapport “We moeten er wel dwars doorheen”.

Daarnaast ging het MVI-Skills Lab van start met vijf sociale innovatie trainingen. Last but not least, liep er een tender met een omvang van 1 miljoen euro, waarbinnen 6 bijzondere projecten zijn gehonoreerd.

1.3.2.8. Human Capital Agenda

De Energietransitie is een banenmotor en vraagt om andere vaardigheden. Het Nationaal Energieakkoord (NEA) stimuleert forse extra werkgelegenheid: 15.000 netto banen in 2020. De Topsector Energie verwacht op grote schaal nieuwe competenties nodig te hebben en spant zich in voor betere scholing.

De energietransitie biedt professionals op mbo-, hbo- én wo-niveau volop kansen op een baan. Arbeidsmarktonderzoek laat zien dat duurzame energie banen schept. De voorzichtige schattingen zijn dat het aantal directe en indirecte banen door de maatregelen in het Nationaal Energieakkoord kunnen oplopen tot 100.000 in 2020.

De Topsector Energie spant zich met name in voor scholing omdat deze banen van inhoud veranderen en om andere, aanvullende en/of hoger-niveauvaardigheden vragen. Betere kwaliteit, gelijkwaardigheid én toegankelijkheid van scholing is wat de Topsector Energie stimuleert via de Human Capital Agenda (HCA). Zo kunnen meer mensen het passende onderwijs volgen. De Human Capital Agenda is bij uitstek een netwerkconcept. Het werkt vanuit een agenderende, aanjagende en faciliterende rol met alle relevante partijen en andere topsectoren samen. De Topsector gaat voor het meer en beter scholen van jongeren en werkende en werkt zo als hefboom voor de energietransitie

1.3.3 PPS-toeslag

Vanaf 2016 vraagt TKI-Energie de PPS-toeslag aan namens de sub-TKI's. In 2017 heeft de TKI voor 14,5 mln aan toeslag aangevraagd. In onderstaande tabel is aangegeven hoeveel beschikbaar is per programma en hoeveel is ingezet tot en met het eerste kwartaal van 2018.

	Toegekend		Ingezet		Beschikbaar
	Toeslag 2016	Toeslag 2017	Toeslag 2016	Toeslag 2017	Totaal
TKI Energie & Industrie	5.806.386	5.554.302	1.302.366	175.000	9.883.322
TKI Gas	5.464.411	4.202.456	2.249.500	125.000	7.292.367
TKI Urban Energy	3.761.977	3.664.850	1.194.436	150.000	6.082.392
TKI Wind op Zee	984.299	1.096.627	-	150.000	1.930.927
Totaal	16.017.073	14.518.235	4.746.302	600.000	25.189.006

1.4 Risico's

Er is een aantal risico's met betrekking tot de aanwending van de PPS-toeslagregeling. De grootste risico's zijn:

- De mogelijkheid dat TKI-Energie PPS-toeslag heeft ingezet op projecten dan wel activiteiten die volgens de regeling niet in aanmerking komen (bijv. haalbaarheidsstudies);
- Dat deelnemers in de inzetprojecten verplichtingen niet kunnen nakomen (bijvoorbeeld faillissement, minder kosten gemaakt, geen controleverklaring, niet conform regeling uitgevoerd).

TKI-Energie heeft diverse maatregelen getroffen om deze risico's af te dekken. Zo wordt projecten waarbij twijfel bestaat over de onderzoek categorie ter toetsing aangeboden aan RVO. Ook worden veel projecten in samenwerking met onderzoeksorganisaties gecontracteerd. Deze hebben doorgaans veel ervaring met de PPS-toeslag regeling en zijn betrouwbare partners is het nakomen van verplichtingen. Tevens is in juni 2017 een afspraak gemaakt met EZK/RVO waarin de TKI's comfort wordt geboden inzake de risico's van het niet na kunnen komen van verplichtingen door PPS-toeslagontvangers.

2. Jaarrekening

2.1 Balans per 31 december 2017 (na resultaatbestemming)

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
Activa			
Financiële vaste activa			
Te vorderen subsidies	2.4.1	26.709.638	16.233.458
		<u>26.709.638</u>	<u>16.233.458</u>
Vlottende activa			
Overige vorderingen	2.4.2	49.547	49.094
Liquide middelen		1.755.030	309.269
		<u>1.804.577</u>	<u>358.362</u>
Totaal activa		<u>28.514.215</u>	<u>16.591.820</u>
Passiva			
Eigen vermogen			
Reserves	2.4.3	79.519	79.876
Bestemmingsfonds		25.189.006	16.017.073
		<u>25.268.525</u>	<u>16.096.949</u>
Langlopende schulden			
MIT	2.4.4	219.834	180.000
		<u>219.834</u>	<u>180.000</u>
Kortlopende schulden			
Schulden aan leveranciers	2.4.5	40.626	49.751
Nog te verwachten facturen		25.341	65.132
Uit te keren PPS programma toeslag		2.586.901	-
Uit te keren bureaunkosten subsidie		360.273	199.988
Uit te keren MIT		12.715	-
		<u>3.025.856</u>	<u>314.871</u>
Totaal passiva		<u>28.514.215</u>	<u>16.591.820</u>

2.2 Staat van baten en lasten over 2017

(in €)	Ref	Realisatie 2017	Realisatie 2016
PPS-toeslag			
Beschikking PPS-toeslag		14.518.235	16.017.073
-/- Inzet PPS-toeslag		4.746.302	-
-/- Overheveling PPS-toeslag naar bureaunkosten		600.000	-
		9.171.933	16.017.073
PPS-toeslag niet ingezet			
Baten	2.5.1		
Subsidiebaten		735.413	364.975
Financiële baten		179	156
		735.592	365.131
Lasten	2.5.2		
Personeel TKI Bureau		62.297	43.804
Programma managers en adviseurs		426.100	217.679
Communicatie		52.178	-
Overige bedrijfslasten		55.209	23.772
Netwerkkosten en Innovatiemakelaars		140.166	-
		735.950	285.255
Resultaat bureau		-357	79.876
Resultaat en PPS-toeslag niet ingezet		9.171.576	16.096.949

2.3 Algemene toelichting

TKI-Energie is opgericht op 28 december 2015 te Amersfoort met KVK-inschrijving 64826317.

2.3.1 Algemeen

Activiteiten

Naast het administratief faciliteren van de verschillende activiteiten is het voornaamste doel van het TKI-Energie het organiseren van het tot stand komen en onderhouden van een gedeelde strategische visie van de Topsector Energie (TKI's en het Topteam Energie) op de energietransitie en het vergroten van het verdienvermogen van het bedrijfsleven en de Nederlandse economie, Deze strategische visie dient als leidraad voor de programmering van de TKI's binnen de Topsector Energie en kan worden ingebracht in het overheidsbeleid.

2.3.2 Stelselwijzigingen en schattingswijzigingen

Stelselwijziging

Er zijn geen stelselwijzigingen doorgevoerd in 2017.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van de Stichting TKI-Energie zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

2.3.3 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving. De jaarrekening is opgesteld in euro's. Activa en passiva worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, tenzij een andere waarderingsgrondslag is vermeld.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa betreft nog te ontvangen subsidies op basis van toegezegde bedragen in beschikkingen. De waardering vindt plaats tegen nominale waarde.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie, inclusief de transactiekosten indien materieel. Debiteuren worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. De vorderingen hebben een looptijd die korter is dan 1 jaar.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Langlopende schulden

De langlopende schulden betreffen ontvangen subsidies die doorbetaald worden aan partners in het project. De langlopende schulden worden gewaardeerd op basis van de nominale waarde. Het totaalbedrag aan schulden zal binnen 5 jaar worden betaald.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

2.3.4 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

PPS-toeslag (voorheen TKI-toeslag)

De stichting TKI-Energie beoordeelt bij transacties of en in hoeverre bedragen voor derden ontvangen worden. Daarbij worden alle relevante feiten en omstandigheden in aanmerking genomen. Bedragen die de stichting voor eigen rekening ontvangt worden als opbrengst verantwoord. In dit kader wordt verstaan onder 'eigen rekening' dat de stichting bedragen ontvangt voor eigen rekening indien de stichting belangrijke rechten op economische voordelen en belangrijke risico's heeft met betrekking tot de geleverde goederen of diensten. Ten aanzien van de ontvangen gelden vanuit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, hanteert de stichting het uitgangspunt dat de stichting de verantwoordelijkheid draagt voor de ontvangen subsidie en daarmee ook het risico draagt. Als gevolg van dit uitgangspunt wordt de volledige PPS-toeslag over een jaar als bate verantwoord.

Subsidie voor programma ondersteunende activiteiten

De subsidie voor programma ondersteunende activiteiten (POA) wordt enerzijds ingezet voor dekking van activiteiten van TKI-Energie en anderzijds voor activiteiten van de sub-TKI's. De sub-TKI's zijn deelnemer in deze subsidie. In de jaarrekening van TKI-Energie wordt het deel van de POA subsidie bestemd voor dekking van de activiteiten van TKI-Energie in de omzet verantwoord. Het deel dat wordt doorgezet naar de sub-TKI's wordt verantwoord in de balans.

Baten

Onder de baten worden de aangewende subsidies voor management en kennisverspreiding en rentebaten van de stichting verantwoord. De verantwoordelijkheid van de juiste besteding van de subsidies voor de uitvoering van het onderzoekprogramma ligt bij de diverse partners van de stichting. De stichting is in deze een 'doorgeefluik', met taken op het gebied van toezicht, beheer en coördinatie.

Lasten

De kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Financiële baten

De rentebaten worden tijdsevenredig verwerkt.

2.4 Toelichting op de balans

Activa

2.4.1 Financiële vaste activa

De financiële vaste activa bestaat uit de post te vorderen subsidie. Deze is als volgt opgebouwd

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
Te vorderen subsidie	2.4.1		
Stand per 1 januari		16.233.458	-
Te vorderen subsidie		17.161.535	18.381.923
Ontvangen subsidie		-6.685.355	-2.148.465
Stand per 31 december		26.709.638	16.233.458

Bestaat uit de volgende subsidies

PPS-toeslag

Stand per 1 januari	16.017.073	-
Te vorderen subsidie	13.918.235	16.017.073
Ontvangen subsidie	-3.550.000	-
Stand per 31 december	26.385.308	16.017.073

Bureaunkosten

Stand per 1 januari	216.385	-
Te vorderen subsidie	3.243.300	2.364.850
Ontvangen subsidie	-3.135.355	-2.148.465
Stand per 31 december	324.330	216.385

De post te vorderen subsidie bestaat hoofdzakelijk uit de te ontvangen PPS-toeslag. Voor zowel de toeslag als voor de bureaunkosten subsidie geldt dat na vaststelling de laatste 10% wordt ontvangen. Het saldo van de bureaunkosten bestaat uit deze 10%.

2.4.2 Vlottende activa

Vlottende activa bestaat uit overige vorderingen en liquide middelen.

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
Overige vorderingen	2.4.2		
Overige vorderingen		49.547	49.094
		49.547	49.094

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
Liquide middelen	2.4.2		
Lopende rekening		83.124	59.269
Spaarrekening		1.671.906	250.000
		1.755.030	309.269

De post overige vorderingen bestaat uit een vordering op TKI Wind op Zee en TKI Nieuw Gas voor terug te vorderen subsidie bureaunkosten (respectievelijk 32.625 euro en 16.313 euro) en de rente inkomsten uit 2017 (609 euro).

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de stichting.

Passiva

2.4.3 Eigen vermogen

(in €)	Ref 2.4.3	31-dec-17	31-dec-16
Overige reserves		79.519	79.876
Bestemmingsfonds		25.189.006	16.017.073
		<u>25.268.525</u>	<u>16.096.949</u>
Overige reserves			
Stand per 1 januari		79.876	-
Bij resultaat boekjaar		- 357	79.876
		<u>79.519</u>	<u>79.876</u>

De overige reserves staan vrij ter beschikking van de stichting. Het zal worden ingezet ter dekking van onvoorziene uitgaven en niet-subsidiabele stichtingskosten. De bestemmingsreserves betreffen nog in te zetten TKI-toeslag en PPS-toeslag en is als volgt opgebouwd.

(in €)	Ref	Cumulatief	31-dec-17	31-dec-16
<i>TKI-toeslag 2016</i>				
Stand per 1 januari			16.017.073	-
Budget		16.017.073	-	16.017.073
Af Toekenning		4.746.302	4.746.302	
Stand per 31 december		<u>11.270.771</u>	<u>11.270.771</u>	<u>16.017.073</u>
<i>PPS-toeslag 2017</i>				
Stand per 1 januari			-	-
Budget		14.518.235	14.518.235	
Af Toekenning		600.000	600.000	
Stand per 31 december		<u>13.918.235</u>	<u>13.918.235</u>	<u>-</u>
<i>Totaal</i>				
Stand per 1 januari			16.017.073	-
Budget		30.535.308	14.518.235	16.017.073
Af Toekenning		5.346.302	5.346.302	-
Totaal nog in te zetten toeslag		<u>25.189.006</u>	<u>25.189.006</u>	<u>16.017.073</u>

De nog toe te kennen toeslag wordt toegevoegd aan het bestemmingsfonds.

2.4.4 Langlopende schulden

De langlopende schulden hebben betrekking op de MIT-subsidies. De MIT subsidie bestaat uit de subsidie voor Netwerkactiviteiten en voor Innovatiemakelaars. In de langlopende schulden is de TKI-toeslag en PPS-toeslag niet opgenomen. Deze is vermeld onder het eigen vermogen (2.4.3) danwel onder de kortlopende schulden (2.4.5).

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
	2.4.4		
Langlopende schulden			
MIT-subsidie			
Stand per 1 januari		180.000	-
Budget		119.593	180.000
Terug te storten naar RVO		60.407	-
Af uitbetaling		-140.167	-
Stand per 31 december		219.834	180.000

De MIT-subsidie 2017/2018 voor Innovatiemakelaars is nog niet volledig toegekend. Naar verwachting zal deze niet volledig ingezet worden. Het bedrag van € 60.407 terug te storten betreft het niet ingezette deel van de subsidie voor Innovatiemakelaars 2016/2017. De subsidie voor Netwerkactiviteiten is in zowel 2016/2017 als voor 2017/2018 volledig ingezet.

2.4.5 Kortlopende schulden

(in €)	Ref	31-dec-17	31-dec-16
Kortlopende schulden	2.4.5		
Schulden aan leveranciers		40.625	49.751
Nog te ontvangen facturen		25.341	65.133
Uit te keren toeslag		2.586.901	-
Uit te keren bureaunkosten subsidie		360.273	199.988
Uit te keren MIT		12.716	-
		3.025.856	314.872

Uit te keren toeslag
TKI-toeslag 2016 projecten

Stand per 1 januari	-	-
Toegekend	4.746.302	-
Af uitbetaling	2.159.401	-
Stand per 31 december	2.586.901	-

PPS-toeslag 2017 projecten

Stand per 1 januari	-	-
Ingezet voor bureaunkosten	600.000	-
Af Overgeheveld aan bureaunkosten	600.000	-
Stand per 31 december	-	-

Totaal nog uit te betalen toeslag	2.586.901	-
--	------------------	----------

Uit te keren bureaunkosten subsidie

Stand per 1 januari	199.987	-
Toegekend	2.696.991	1.999.875
Af uitbetaling	2.536.705	1.799.888
Stand per 31 december	360.273	199.987

De post Uit te keren toeslag bestaat uit het verschil tussen de toegekende bedragen en de reeds uitgekeerde bedragen. Vanaf 2017 is het mogelijk een deel van de PPS-toeslag over te hevelen naar de bureaunkosten. TKI-Energie heeft € 600.000 van de toeslag overgeheveld.

De grootste openstaande facturen uit de post schulden aan leveranciers zijn:

- Green Bridges werkzaamheden sep.-dec.2017; € 36.663
- Buro MW werkzaamheden dec.2017; € 11.813
- Pluut Interaction BV hosting en onderhoud website; € 2.758
- TKI Urban Energy terugbetaling niet-bestede MIT Netwerkactiviteiten 2016; € -12.716

Begin 2018 zijn deze facturen betaald.

De post Nog te ontvangen facturen bestaat uit de volgende posten:

- Baat Nemes werkzaamheden december 2017; € 10.487
- Accountant; € 15.000

Een deel van de nog uit te betalen bureaunkosten moet nog worden toegekend aan de sub-TKI's, het merendeel echter is toegekend en zal worden uitbetaald zodra de laatste 10% is ontvangen.

2.5 Toelichting op de staat van baten en lasten

2.5.1 Baten

(in €)	Ref	Realisatie 2017	Realisatie 2016
Baten	2.5.1		
Subsidiebaten		735.413	364.975
Financiële baten		179	156
		<u>735.592</u>	<u>365.131</u>

De baten voor TKI-Energie bestaan voornamelijk uit de subsidie voor de bureaunkosten (€ 595.247). De MIT-subsidie (€ 140.166) wordt uitgekeerd aan uitvoerders van de innovatiemakelaars activiteiten of netwerkactiviteiten. Het overige deel van de omzet bestaat uit rentebaten.

2.5.2 Lasten

(in €)	Ref	Realisatie 2017	Realisatie 2016
Lasten	2.5.2		
Personeel TKI Bureau		62.297	43.804
Programmamanagers en adviseurs		426.100	217.679
Communicatie		52.178	-
Overige bedrijfslasten		55.209	23.772
Netwerkkosten en Innovatiemakelaars		140.166	-
		<u>735.950</u>	<u>285.255</u>

De kosten bestaan grotendeels uit kosten voor inhuur van programmamanagers en adviseurs. De kosten voor personeel TKI Bureau betreffen kosten van administratie en controlewerkzaamheden. De bestuurders ontvangen geen vergoeding voor de werkzaamheden vanuit de TKI-Energie. De communicatie kosten hebben betrekking op de aanpassing van het redesign van de website en de ontwikkeling van de projectentool.

In de overige bedrijfslasten is een post opgenomen van € 24.200 voor de bijdrage aan het GoFair initiatief (delen van data).

In de tabel hieronder is een specificatie van de programmamanagers en adviseurskosten opgenomen.

(in €)	Ref 2.5.2	Realisatie 2017	Realisatie 2016
Programmamanagers en adviseurs			
Communicatiekosten Relevant TXT		-	11.616
Systeem integratie		139.150	114.829
Maatschappelijk Verantwoord Innoveren		108.900	91.234
Human Capital Agenda		141.750	
Digitalisering		36.300	
Totaal		426.100	217.679

Personeel

De stichting heeft geen werknemers.

Bezoldiging topfunctionarissen

De leden van het Bestuur en Raad van Toezicht ontvangen geen bezoldiging.

Voorstel bestemming resultaat

Voorgesteld wordt het positieve resultaat van € 9.171.576 voor een bedrag van € 357 ten laste van de overige reserves te brengen. Het overige deel heeft betrekking op TKI-toeslag en PPS-toeslag en is toegevoegd aan de bestemmingsfonds. Dit voorstel is reeds in de jaarrekening verwerkt.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Voor de jaren 2018 en verder zijn subsidies toegezegd die voldoende zijn om de exploitatielasten van het TKI-bureau te dekken.

WNT-verantwoording 2017 stichting TKI-Energie

Op 1 januari 2013 is de Wet normering topinkomens (WNT) in werking getreden. De WNT is van toepassing op de stichting TKI-Energie. Het voor de stichting TKI-Energie toepasselijke bezoldigingsmaximum is in 2017 € 181.000 (2016: € 179.000). De stichting TKI-Energie heeft in 2017 geen leidinggevende topfunctionarissen; ten aanzien van de toezichthoudende topfunctionarissen gelden de volgende vergoedingen.

1. Toezichthoudende topfunctionarissen

bedragen x € 1	J. Gigler	E. van Zuijlen	B. Meijer	T.P. Bokhoven	P. Alderliesten
Functiegegevens	Voorzitter	Secretaris	Secretaris	Penningmeester	Lid
Aanvang en einde functievervulling in 2017	01/01 - 31/12	01/01 - 30/06	01/07 - 31/12	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Bezoldiging					
Bezoldiging	0	0	0	0	0
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	-	-	-	-	-
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging	0	0	0	0	0
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Gegevens 2016					
Aanvang en einde functievervulling in 2016	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12	n.v.t.	01/01 - 31/12	01/01 - 31/12
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	0	0	0	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Totale bezoldiging 2016	0	0	0	0	0

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking

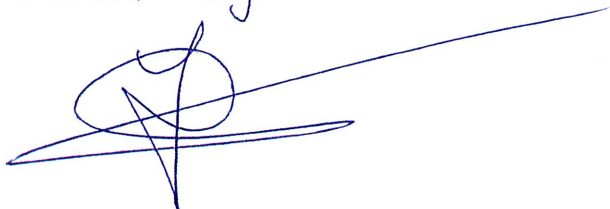
Niet van toepassing

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2017 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

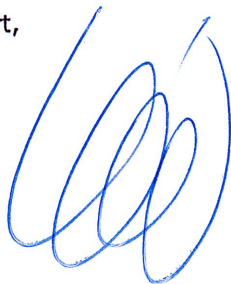
J.K. Gigler, voorzitter stichting TKI-Energie

Amersfoort, 5 juli 2018

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'G' and 'K' intertwined, with a long horizontal line extending to the right.

M. Kirch, penningmeester stichting TKI-Energie

Amersfoort,

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping loops and curves.

9-7-'18

1

3. Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Bestuur van Stichting TKI-Energie
Groen van Prinstererlaan 37
3818 JN AMERSFOORT

A. Verklaring over de in het financieel jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van de Stichting TKI-Energie te Amersfoort gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Stichting TKI-Energie op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met de algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT).

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2017;
2. de staat van baten en lasten over 2017; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting TKI-Energie zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het financieel jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van de bepalingen van en krachtens de WNT is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de bepalingen van en krachtens de WNT alsmede de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met de algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de WNT.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de algemeen aanvaardbare grondslagen voor financiële verslaggeving en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Nieuwegein, 4 juli 2018

HLB Blömer accountants en adviseurs B.V.

drs. F.M. Verleg RA